

Marcela Sălăgean*

MOMENTE DIN ISTORIA UNIRII TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

Războiul Mondial finalizat în noiembrie 1918 a deschis perspectiva unei modificări a sistemului relațiilor dintre state. Lumea părea să se schimbe după această mare conflagrație mondială. Popoarele au găsit șansa afirmării. Unii lideri, precum președintele american Woodrow Wilson, deveniseră preocupați de noua construcție internațională astfel încât războiul să nu mai fie necesar în relațiile dintre state. Impactul celor 14 puncte a fost unul impresionant asupra majorității celor aflați în conflict. Privite la început cu scepticism de unii, de la mijlocul anului 1918 aceste recomandări wilsoniene au început să fie îmbrățișate, parțial sau integral, de majoritatea națiunilor¹. Încadrată în curentul instituționalismului liberal, viziunea lui Wilson a fost considerată de unii idealistă, chiar utopică, de alții pragmatică. Cert este că, în final, aceasta a promovat democrația în sistemul internațional, egalitatea dintre state, semnarea unor acorduri internaționale care să reglementeze comportamentul acestora, precum și auto-determinarea națiunilor².

În spațiul Europei Centrale și de Est, ecoul acestei noi abordări a fost unul puternic, căci frunțași ai majorității națiunilor aflate în cadrul statelor multinaționale au găsit rezerva ideatică necesară pentru promovarea propriilor poziții. Dezbateră istoriografică asupra acestor influențe rămâne una dintre cele mai interesante referitoare la această perioadă istorică.

Realizată în împrejurările dramatice prin care trecea Europa la sfârșitul Primului Război Mondial, Unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918 a fost, timp de aproape un secol, una dintre temele predilecte ale istoriografiei române, și nu numai. Privind retrospectiv și cantitativ, orice cercetător în domeniul istoriei poate spune, fără teamă de a greși, că despre acest mare eveniment s-a scris foarte mult. În realitate însă, se mai poate scrie la fel de mult, deoarece numeroase surse arhivistice, articole de presă, dezbateri parlamentare, jurnale și memorii „așteaptă” să fie cercetate.

Și tot privind retrospectiv, Adunarea Națională de la Alba Iulia ne apare drept unul dintre cele mai importante momente ale istoriei noastre naționale, important nu numai prin covârșitoarea mulțime care a luat parte la ea, ci prin hotărârile luate atunci.

În conjunctura complexă înregistrată pe parcursul anului 1918, emigrația română din Transilvania, Bucovina și Regatul Român și-a intensificat activitatea

* **Marcela Sălăgean**, doctor în istorie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România.

¹ Liviu Maior, *Alexandru Vaida Voevod. Putere și defăimare*, București, RAO, 2010, p. 97-120.

² Mihai Alexandrescu, *Funcționalismul și Sistemul Internațional (David Mitrany)*, Cluj-Napoca, Eikon, 2010, p. 163-164.

în Occident, constituind la Paris, la 3 octombrie 1918, Comitetul Național pentru Unitatea Românilor, comitet recunoscut de guvernele Franței, Marii Britanii și Italiei. Paralel, în Transilvania, Partidul Național Român și Partidul Social Democrat – secția română, au inițiat o serie de discuții în vederea unificării mișcării naționale³. În urma acestui demers, la Oradea, în 12 octombrie 1918, fruntașii Partidului Național Român din Transilvania, în numele ambelor partide politice românești, s-au pronunțat în favoarea autodeterminării pentru „națiunea română din Ungaria și Transilvania” și au făcut cunoscută intenția lor de a convoca o adunare națională pentru a hotărî soarta Transilvaniei⁴. Declarația, în care se regăseau principiul wilsonian de autodeterminare și în care s-a prevăzut libertatea națiunii române și separarea politică de Ungaria, a fost, câteva zile mai târziu, în 18 octombrie, prezentată în Parlamentul de la Budapesta. Cel care a dat citire proclamației a fost liderul Partidului Național Român, Alexandru Vaida Voevod.

Concomitent, tot la Budapesta, s-a constituit Consiliul Național Român, organ politic unic al românilor din Transilvania, alcătuit din șase membri ai Partidului Național Român și șase ai Partidului Social Democrat. În 19 octombrie, consiliul și-a mutat sediul la Arad, schimbându-și în același timp și denumirea în Consiliul Național Român Central, care, de-a lungul toamnei anului 1918, a și devenit principalul centru de coordonare a mișcării naționale românești din Transilvania⁵.

Urmărind șirul cronologic al evenimentelor desfășurate cu aproape un secol în urmă, istoria a consemnat că, în prima parte a lunii noiembrie 1918, în localitățile din Transilvania, s-au constituit consilii și gărzi naționale locale care au preluat controlul politic și administrativ al provinciei, principalul lor obiectiv fiind menținerea ordinii și evitarea izbucnirii unor incidente interetnice în teritoriu. Apoi, în 9 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central, a adresat o notă ultimativă guvernului maghiar, cerând „întreaga putere de guvernare” în comitatele considerate a fi spațiul național românesc: Torontal, Timiș, Caraș-Severin, Arad, Bihor, Satu-Mare, Maramureș, Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dăbâca, Sălaj, Cluj, Mureș-Turda, Turda-Arieș, Alba de Jos, Târnava Mică, Târnava Mare, Hunedoara, Sibiu, Brașov, Făgăraș, Trei Scaune, Odorhei și Ciuc, precum și asupra părților românești din comitatele Bekes, Csanad și Ugocsa⁶. Câteva zile mai târziu, la 13-14 noiembrie, la Arad, au avut loc tratative româno-maghiare, tratative la care nu s-a ajuns la nicio înțelegere, fiecare parte susținându-și punctul de vedere. În acest context, Iuliu Maniu a cerut separarea totală și imediată a Transilvaniei de Ungaria; mai mult chiar, unii lideri ai românilor transilvăneni,

³ Vasile Vesa, „Înfăptuirea României Mari”, în: Stephen Fischer-Galati, Dinu C. Giurescu, Ioan-Aurel Pop, (coord.), *O istorie a românilor. Studii critice*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, Centrul de Studii Transilvane, 1998, p. 231.

⁴ Keith Hitchins, *România 1866-1947*, București, Ed. Humanitas, 1994, p. 303.

⁵ Vasile Vesa, *op.cit.*, p. 231.

⁶ *Ibidem*, p. 232.

mergând până acolo încât au solicitat Consiliului Național Român Central proclamarea imediată a Unirii Transilvaniei cu România.

În 18 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central a „adresat lumii” manifestul *Către popoarele lumii*, document redactat în limbile română și franceză, în care s-a exprimat dorința românilor de a se desprinde de Ungaria. În același timp, s-a decis și convocarea unei mari adunări, care să dea expresie voinței românilor transilvăneni. Dar, atunci când, în ultimele zile din noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central și-a început discuțiile pentru pregătirea textelor care urmau să fie supuse aprobării adunării, tema autonomiei a fost aceea care a provocat dezbaterile cele mai aprinse și controversate cele mai vehemente. A fost adoptată în cele din urmă o formulă de autonomie moderată și limitată, sub conducerea unui Consiliu Dirigent⁷, însă a fost eliminată din textul Rezoluțiunii formularea „deplină libertate autonomă națională pentru popoarele conlocuitoare”, pe care oamenii politici români din Ardeal ar fi dorit inițial să o acorde. Presiunile erau deja foarte mari, iar exemplul luat în considerare era cel al Chișinăului, unde Sfatul Țării, recunoscut de Rege și de Guvern în momentul Unirii din 27 martie, a fost obligat să se autodizolve.

Totuși, în pofida manifestării unor puncte de vedere diferite, la 20 noiembrie 1918, s-a dat publicității textul convocării Marii Adunări Naționale, care urma să se întrunească la Alba Iulia. Întreaga populație românească din Transilvania a fost chemată să-și desemneze delegații pentru adunare, numărul total al acestor delegați fiind de 1228. În fapt, la 20 noiembrie, Consiliul Național Român aducea la cunoștința consiliilor naționale județene, cercuale și comunale regulamentul pentru alegerea deputaților care urmau să reprezinte toate categoriile socio-profesionale. S-a precizat și care vor fi delegații oficiali la adunare: 1) – episcopii români din Transilvania și Ungaria; 2) – protopopii în funcțiune ai celor două confesiuni românești; 3) – câte un reprezentant al fiecărui consistor și capitol; 4) – câte doi reprezentanți ai asociațiilor culturale; 5) – câte doi reprezentanți ai fiecărei reuniuni feminine; 6) – câte un reprezentant al colegiului profesoral de la fiecare școală medie, institut teologic, pedagogic și școală civilă; 7) – câte doi reprezentanți ai fiecărei reuniuni învățătoresci; 8) – câte doi reprezentanți ai fiecărei gărzi naționale județene; 9) – câte doi delegați ai fiecărei reuniuni de meseriași; 10) – delegații Partidului Social-Democrat Român și ai Partidului Național Român; 11) – delegați ai tinerimii universitare; 12) – câte cinci reprezentanți ai fiecărui cerc electoral în care locuiesc români⁸.

Imediat ce s-a aflat că adunarea națională a fost stabilită pentru ziua de 1 decembrie 1918, au început pregătirile în toate circumscripțiile electorale pentru alegerea sau numirea delegaților. Delegarea împuterniciților

⁷ Vezi Gheorghe Iancu, *The Ruling Council. The Integration of Transylvania into Romania, 1918-1920*, Cluj-Napoca, Center for Transylvanian Studies, The Romanian Cultural Foundation, 1995.

⁸ Marcela Vultur Sălăgean, *Considerations sur la presence des troupes sovietiques dans Transylvanie du Nord*, în „Transylvanian Review”, vol. V, nr. 4/1996, Cluj-Napoca, Romanian Cultural Foundation, Center for Transylvanian Studies, 1996, p. 23.

circumscripțiilor electorale s-a făcut prin acte scrise, denumite credenționale, mandate, avize, declarații (variante semantice ce exprimă în fond același lucru), care erau „întărite” cu semnăturile președinților consiliilor locale, a secretarilor și a „bărbaților de încredere” ai adunărilor electorale și cu sigiliile comunale sau parohiale. Formula de împuternicire, cea mai des uzitată a fost „Sus-numiții delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională și a contribui cu votul lor la deciderea sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișan”⁹.

O altă formă de manifestare a voinței colective de unire a Transilvaniei cu România a fost prin miile de adrese numite generic „Hotărârile Noastre”, care erau expediate de localitățile românești, în special sate și comune, fiind „întărite” de sute de mii de semnături. Textul standard utilizat de aproape toate localitățile era următorul: „...din îndemn propriu și fără nicio silă sau ademenire din vreo parte, dăm la iveală dorința fierbinte, ce însuflețește inima fiecărui român și declarăm că voința sa nestrămutată este: voim să fim alăturați, împreună cu teritoriile românești din Ardeal, Banat, Ungaria și Maramureș la Regatul României, sub stăpânirea Majestății Sale, Regele Ferdinand I. În această bază a noastră așternem tot ce-au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi, cei de față și tot ce se va înălța pururi pe fiii și nepoții noștri. Așa să ne ajute Dumnezeu”. Apoi urmau subscrierile. Un caz mai aparte întâlnim la „Declarațiunile” de adeziune din județul Turda-Arieș, unde textul are anumite modificări de conținut, dar sensul pe care îl exprimă e același ca în celelalte județe: „Subscrișii locuitori..., declară, prin aceasta sărbătorește în numele nostru și a întregului popor din comună..., cum că pretindem și dorim nestrămutat ceea ce au dorit și strămoșii noștri: Unirea tuturor românilor din Ungaria și Ardeal cu frații noștri de sânge și o limbă care locuiesc în Bucovina, România și Basarabia, aderăm deci cu tot sufletul nostru la hotărârea ce va duce la Marea Adunare Națională din Alba Iulia care se va ține în 1 Decembrie 1918”¹⁰.

Ambele tipuri de formulare, prezentate mai sus, au ca elemente comune declararea adeziunii sincere și irevocabile de unitate cu Regatul Român. În „Hotărârea Noastră” se specifică adeziunea de Unire a Transilvaniei cu Regatul Român sub stăpânirea Majestății Sale, Regele Ferdinand; apelul la persoana monarhică și la Divinitate denotând vechi reflexe petiționare românești din secolul trecut. În Declarațiunea din județul Turda-Arieș, apare ca element particular apelul la hotărârile Adunărilor Naționale de la Alba Iulia și la unitatea tuturor românilor din Ungaria și Ardeal cu cei din România, Basarabia și Bucovina. Dar, precum am mai menționat, conținutul celor două adeziuni e identic, indiferent de particularitățile de formulare¹¹. Iar numărul participanților la adunare a depășit și cele mai optimiste așteptări.

⁹ *Ibidem*, p. 23.

¹⁰ Marcela Vultur, *Despre situația socială și profesională a semnatărilor Marii Uniri*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Historia, 1-2/1993.

¹¹ *Ibidem*.

În vederea pregătirii Adunării, la Alba Iulia a fost inaugurată, tot în 20 noiembrie 1918, prima administrație românească din Transilvania. A fost constituit și un comitet responsabil cu aplicarea hotărârilor Consiliului Național Român, iar comandantul gărzii naționale a fost însărcinat cu asigurarea ordinii în oraș. Deoarece piața centrală a orașului era prea mică pentru mulțimea care urma să ajungă la Alba Iulia, s-a hotărât ca adunarea să aibă loc pe câmpul de la Vest de Cetate, numit „Câmpul lui Horea”. Iar pentru asigurarea condițiilor optime de desfășurare a Adunării, Iuliu Maniu l-a contactat pe Oszkar Jaszi, ministrul naționalităților din executivul de la Budapesta, care i-a dat asigurări că guvernul de la Budapesta nu va împiedica ținerea adunării, mai mult chiar, vor fi puse la dispoziția participanților trenuri speciale¹².

Redactat de Vasile Goldiș, textul rezoluției Unirii a fost citit de episcopul greco-catolic Iuliu Hossu. Iar mai apoi, nu numai că cei prezenți la Adunarea Națională au votat Unirea Transilvaniei cu România, dar au fost stabilite și principiile pe baza cărora se dorea organizarea statului român unit, respectiv: libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare; deplină libertate confesională pentru toate cultele religioase; înfăptuirea unui regim democratic în viața publică; libertatea presei și libertatea de asociere și întrunire; reforma agrară radicală; drepturi și avantaje pentru proletariatul industrial, similare celor legitimate în statele industriale din Apus, etc.¹³.

Cu o participare impresionantă de oameni originari din toate colțurile Transilvaniei, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a aprobat Unirea Transilvaniei cu România. Dar a pus și unele condiții: Transilvania să rămână autonomă până se va putea alege o adunare constituantă pentru România Unită și se va organiza noul stat național în conformitate cu principiile liberale și democratice. În acest context, Adunarea a pus puterea executivă a provinciei „în mâinile” Consiliului Dirigent, instituție care, în 4 aprilie 1920, a fost dizolvată printr-un simplu decret¹⁴.

Într-adevăr, la Marea Adunare Națională au luat parte, conform mărturiilor vremii, peste 100 000 de oameni, care și-au exprimat adeziunea la Hotărârea Unirii. Iar cele câteva fotografii care au fost făcute în acea zi, și care reprezintă documente de o valoare extraordinară pentru istoria contemporană a României, îi sunt datorate lui Samoilă Mârza din Galțiu; în condițiile în care fotografii profesioniști angajați de organizatorii adunării nu s-au prezentat la eveniment.

Sunt însă departe de adevăr afirmațiile unor istorici sau politicieni care, din când în când, pe parcursul deceniilor care s-au scurs de la Unire, au afirmat că la Alba Iulia ar fi fost delegați țărani români analfabeți, care nu și-au dat seama că semnează Unirea Transilvaniei cu România. Nu mulțimea a fost aceea care a

¹² Alexandru Ghișa, *România și Ungaria la început de secol XX. Stabilirea relațiilor diplomatice (1918-1921)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 135-136.

¹³ *Ibidem*, p. 137.

¹⁴ Keith Hitchins, *op.cit.*, p. 304; vezi și Gheorghe Iancu, *op. cit.*

votat Unirea. Ea a aprobat-o, a susținut-o. În ultimă instanță, ea a fost aceea care a realizat-o. Însă Rezoluția Unirii, de la 1 Decembrie 1918, a fost adoptată prin hotărârea celor 1228 de delegați cu drept de vot, în rândul cărora majoritatea era constituită din reprezentanții intelectualității și ai clerului (ortodox și greco-catolic)¹⁵.

Adunarea Națională de la 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia a fost cel mai complet și reprezentativ for din spațiul central-sud-est european, întrunit să se pronunțe asupra sorții unei provincii, și care a exprimat voința absolută a unei populații majoritare. Iar sarcina integrării în Regatul Român acestui teritoriu a revenit noilor structuri instituționale, instituite în baza hotărârilor adoptate la 1 decembrie¹⁶.

Prin Decretul din 11 decembrie 1918, Regele Ferdinand a sancționat Hotărârea Adunării Naționale de la Alba Iulia, privind Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului. Acel Decret Regal a primit ulterior putere de Lege în urma hotărârilor Parlamentului țării din 29 decembrie 1919, când au fost adoptate legile de ratificare a Unirii Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei cu Regatul Român, iar în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, prin Tratatul încheiat, a fost recunoscută Marea Unire.

Și, este deja bine cunoscut faptul că fruntașii românilor ardeleni care „au făcut Unirea”, au participat ulterior la viața publică a României Mari, antrenată în anii care au urmat într-un amplu proces de schimbare, modernizare și europenizare, atât în planul vieții politice, cât și în cel economic, social și cultural. Marea Unire a oferit României șansa unică a unui nou început, și, chiar dacă această șansă nu a fost întotdeauna și îndeajuns fructificată, pentru că elita politică a României interbelice nu a reușit să-și depășească propria condiție și să transforme România Mare într-un proiect politic semnificativ, într-o țară a democrației autentice, a libertăților și a culturii, istoria României de după 1918 a cunoscut totuși realizări notabile.

Summary

Retrospectively, the National Assembly of Alba-Iulia appears to us as the greatest moment in Romania national history. And it was made great not just by the huge crowds that attended it, but by the decisions that were taken there. As soon as the National Assembly was established for 1 December 1918, preparations began in all constituencies in Transylvania, in ecclesiastical, educational, cultural and economic institutions. The number of participants exceeded even most optimistic expectations. Indeed, according to the testimonies of the time, by over 100.000 people expressed their adhesion to the verdict for Union.

¹⁵ Marcela Vultur Sălăgean, *op.cit.*, p. 22-23.

¹⁶ Alexandru Ghișa, *op.cit.*, p. 138.